

Konijn met myxomatose. Foto: Jan Alewijn Dijkhuizen.

Konijnen, ziektes en de mens ...

Door Jan Alewijn Dijkhuizen.

Toen we in 1995 in de duinen kwamen wonen was er een grote konijnenburcht achter ons huis. Leuk maar alle plantjes die we kregen om in onze tuin te zetten waren na een nacht omgekeerd en/of afgegraasd. Gek genoeg was er niet lang daarna geen konijn meer over ...

Wat info over konijnen

Konijnen komen oorspronkelijk voor in Frankrijk en Spanje. Door de ijstijden werden ze ver naar het zuiden verdrongen maar rukten ook weer op naar het noorden. Helemaal spontaan heeft het konijn ons land niet bereikt, monniken en edelen brachten konijnen mee om ze lokaal te fokken voor vlees en bont. Is het konijn hiermee een exoot? Waarschijnlijk had het konijn vroeg of laat ons land wel op natuurlijke wijze weten te bereiken. Konijnen werden lange tijd ingedeeld bij de knaagdieren maar hoewel er veel overeenkomsten zijn behoren hazen en konijnen tot een andere diergroep, de dubbeltandigen. Als je ooit een schedel van een haas of konijn in handen krijgt moet je maar eens naar de voortanden kijken, direct achter de tanden bevinden zich kleine stiftandjes, dubbele tanden dus! Met die tanden eten konijnen de eiwitrijke kiemplanten van struiken en bomen. Wanneer je een konijn ziet weet je dat er meer zijn, ze leven in familieverband en planten zich snel voort. Door hun aantal en graasmethode kunnen konijnen grote invloed uitoefenen op hun leefomgeving.

De mens en konijnen

Konijnen werden dus ingevoerd in ons land en al snel werd duidelijk dat het houden van konijnen profijtelijk kon zijn. Vooral op zandgronden deden konijnen het buitengewoon goed en begin 18e eeuw werden er grote stukken duin, ook hier op Voorne, verpacht als konijnenwarande. Een wijk in Oostvoorne heet nu nog "de Warande". Zo'n warande werd goed bewaakt tegen stropers en tegen natuurlijke vijanden zoals de vos. De pachter mocht de konijnen oogsten ten behoeve van vlees en bont. Tot de konijnenbont industrie werd achterhaald door andere kledingstoffen en rundvlees konijnenvlees ging vervangen. Ondertussen waren de konijnen natuurlijk ook al lang rond de warandes verspreid geraakt. Een hek helpt niet echt tegen goede gravers. Nu de "woeste gronden" niet meer als konijnenfokbedrijf dienstdeden werden deze gebieden ingericht als productiebos en verpacht aan tuinders. Op dat moment veranderde het konijn van vriend naar vijand, want die jonge boompjes bleken nogal kwetsbaar en een tuinder zit niet te wachten op dieren die zijn groente opeten. Lange tijd werden konijnen dan ook als schadelijk wild gezien. Ook een natuurliefhebber als Thijssse vond dat konijnen moesten worden uitgeroeid want: "de duinen hebben van konijnen niets dan schade".

En wat doen mensen als er in de natuur iets niet naar hun zin is, juist, ingrijpen. In Amerika leefden konijnen die een soort pokkenvirus bij zich droegen waar ze zelf niet ziek van werden, maar Europese konijnen wel. Om lokaal de konijnenstand

in te perken werd dit virus in 1953 op een landgoed in Frankrijk geïntroduceerd. Deze myxomatose wordt vooral door muggen en vlooien overgebracht en verspreidde zich dus al snel buiten het landgoed. Ik las dat er daarna zelfs handel kwam in besmette konijnen om het virus ook op andere plekken in te zetten. De ouderen onder ons herinneren zich myxomatose konijnen vast nog wel, dieren met dikke ontstoken ogen die doof bleven zitten. Myxomatose is een slopende ziekte maar bleek niet zo besmettelijk dat alle konijnen stierven. Net als in Amerika bleken er ook konijnen te zijn die wel besmet raakten maar de ziekte overleefden. Hoe langer myxomatose in Europa rondwaarde hoe minder effectief het werd en de konijnenstand leefde zowaar weer op.

Helaas kwam er een nieuw virus in omloop. Het eerst werd het nieuwe virus geregistreerd bij tamme konijnen in China, in 1988 werd het gemeld bij een commercieel konijnenbedrijf in Italië. Dit virus kreeg de naam VHS: Viraal Hemorrhagisch Syndroom. Soms kom je ook de naam RHD tegen, Rabbit Hemorrhagic Disease. VHS (RHD) bleek nog veel dodelijker en veel besmettelijker dan myxomatose. De verspreiding gaat via urine, keutels, direct contact, muggen, vliegen en zelfs via de uitwerpselen van predatoren. De slachtoffers sterven snel door afstervend leverweefsel en bloedstolling. Hele populaties zijn verdwenen en de populaties die over zijn leven geïsoleerd van elkaar. In december 2015 werd er ook nog een

Jasja Dekker en Michael Moerman, herintroductie konijnen Sipkesslag 2017.

nieuwe variant in Nederland gemeld, RHD2, net zo dodelijk en besmettelijk. RHD schijnt wel iets lokaler uit te breken dan myxomatose maar de gevolgen zijn ook groter. Schattingen over de landelijke populatie lopen uiteen, maar een afname van 60% tot 80% is aannemelijk.

Hoe nu verder

Is er nog hoop voor het konijn? Jazeker, ook na de introductie van RHD 1 herstelde de populatie zich na de eerste schok alweer een beetje, tot RHD 2 kwam. Maar virussen muteren constant en simplistisch gezegd: een virus is niet gebaat bij het uitsterven van zijn gastheer.

De achteruitgang van de populatie konijnen heeft ondertussen wel een negatief effect op de biodiversiteit in duingebieden. Konijnen knabbelen vooral aan kiemplantjes van struiken en bomen en houden daarmee de verbossing effectief tegen. Door minder graasdruk neemt de verruiging van de duinen snel toe. De huidige inzet van grote grazers heeft veel minder effect op de vegetatie dan een populatie konijnen en het is daarom dat er geëxperimenteerd wordt met herintroductie of bijplaatsing van konijnen die elders gevangen zijn.

Het vangen van dieren en vervolgens ergens anders uitzetten is aan strenge regels gebonden omdat dit allerlei negatieve effecten kan hebben op de reeds bestaande biodiversiteit. Daarom worden er in ons land vooral experimenteel en gecontroleerd en op kleine schaal herintroductie projecten uitgevoerd met konijnen.

Op internet zijn uitgebreide rapporten te vinden van Jasja Dekker, Michael Moerman en Marijke Drees.

Uit de experimenten kunnen wel al een paar voorzichtige conclusies worden getrokken. Het vangen van konijnen en overzetten naar een andere plek is technisch mogelijk! De konijnen die overgezet zijn hebben zeker een overlevingskans. Er zijn echter wel een aantal factoren die bepalen of een overplaatsing succesvol is. Bijplaatsing van konijnen bij een kleine populatie blijkt bijvoorbeeld zoveel stress te geven bij zowel nieuwe als reeds aanwezige konijnen dat het resultaat negatief is. Herintroductie op een plek waar al langere tijd geen konijnen waren lukt beter.

Maar met het verplaatsen ben je er nog niet. Konijnen stellen eisen aan hun leefomgeving, er moet voldoende voedsel zijn rond de burcht waar ze leven, maar er moet ook voldoende beschutting zijn tegen predatoren. Kortom, ook bij het uitzetten van konijnen zal er in het begin hulp van de beheerder nodig zijn om te zorgen voor voldoende voedsel, voldoende openheid en voldoende beschutting.

Best ingewikkeld, maar omdat de resultaten van onder andere het uitzetten van konijnen bij de Sipkesslag niet geweldig maar wel bemoedigend zijn worden er nieuwe experimenten voorbereid. En dan geldt, hoe groter de populatie hoe meer kans dat niet alle dieren bij een virusuitbraak sterven en er een aantal resistente overblijven.

Bronnen:

Zoogdiervereniging VZZ

DWHC

"Een wereld van verschil" van Anton M.M. van Haperen

Publicaties van: Jasja Dekker Dierecologie

Marijke Drees, Bureau Drees

Michael Moerman, Moerman Eco & Agro